

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОЇ КООРДИНАЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В статті з'ясовано, що скорочення витрат на виготовлення продукції є критерієм, відносно якого оцінюється ефективність регулювання витрат в цілому та їх величини і рівня. Досліджено, що в Україні заснована традиційна модель регулювання витрат, котра, на жаль, не враховує достатньою мірою специфіку діяльності підприємницького сектору в конкурентному середовищі залежно від сфери діяльності. Нами з'ясовано, що дослідники, формуючи теоретичні основи регулювання витрат, в якості головної функції, яка впливає на величину та рівень витрат, розглядають обсяг виробництва, що характеризує традиційну модель такого управління. Досліджено, що система управління витратами з метою регулювання рівня результативних показників повинна враховувати наступні фактори: технологічні особливості господарювання, визначення причин виникнення витрат; відображення процесу нарощення витрат в процесі створення вартості. Зазначено, що управління витратоутворюючими факторами розглядається як економічна передумова підвищення ділової активності і ефективності господарських процесів

Ключові слова: система регулювання витрат, регулювання розвитку підприємництва, управління витратами, підприємницький сектор економіки, підсистема державної підтримки підприємництва.

KOLESNIK G. N.

Higher education institution "Uzhhorod National University"

STATE SYSTEM OF COORDINATION OF CONTROL COSTS BUSINESS SECTOR OF UKRAINE

The paper found that reducing the cost of manufacturing products is the criterion against which the estimated cost effectiveness of regulation in general and their size and level. Investigated, based in Ukraine, the traditional model of regulation costs, which unfortunately does not include sufficient specifics of the business sector in a competitive environment, depending on the scope. Fundamentals traditional model based on the following theses: accounting formed a real unit cost; cost analysis of the elements and items costing is the construction of regulation and management. The objectives of state regulation of the business sector is spending its stabilization and development, economic security business, improve the social security of the population, supporting economic parity across sectors, income convergence of workers in different sectors and areas, protection of domestic producers and others. Our research enabled us to identify the main faults that occur in the system of state regulation of the cost of the business sector, which is influenced by extreme and destabilizing macroeconomic factors. The biggest concern among scientists and practitioners is the lack of parity exchange of information on costs across sectors, such as between agriculture and industry. Trying to solve the problem of disparity of costs through the creation and implementation of a particular set of institutional and legal mechanisms to address them, have not yielded the desired result. We believe that the system of state regulation of the cost of the business sector should be more flexible and combine a economic approaches and administrative measures on the part of the state. The system of state regulation of the cost of the business sector Ukraine includes two main subsystems: subsystem state of the market mechanism and coordination subsystem state support. Implementation of state regulation of business by means of methods and tools. Proper application of the regulation makes it possible to achieve appropriate results. Under them understand how to influence state behaviour of businesses to create and ensure conditions for their activities in accordance with prescribed directions of development. Each method finds its application through a set of appropriate tools that are an instrument to achieve certain goals.

Keywords: system of regulation costs, regulation of business, cost management, the business sector, the subsystem state support.

Постановка проблеми. Розвиток підприємств з урахуванням сучасного ринкового середовища вимагає поглиблених досліджень ефективності господарської діяльності, а також зміни методів і форм управління. Для досягнення запланованої ефективності виробництва, а відтак і конкурентоспроможності на ринку, підприємствам потрібно постійно зіставляти витрати та отримані результати. Процес управління господарською діяльністю підприємств упродовж останніх років ускладнюється фінансово-економічною кризою. Статистичні дані засвідчують, що за 2012–2015 роки частка збиткових підприємств в Україні виросла, значно збільшилась сума збитків. Тому питання максимізації прибутку та розвитку економічного потенціалу підприємництва необхідно вирішувати на основі комплексного управління витратами на здійснення окремих виробничих процесів, функцій та видів господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на особливості витрат як об'єкта управління, витрати погребують подальшого дослідження. Проблеми формування ефективної системи управління витратами з врахуванням особливостей діяльності підприємства на ринку та стратегічних і тактичних завдань його розвитку.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних та методичних положень щодо процесу управління витратами зробили такі українські науковці: М. Білик, Ф. Бутинець, Ю. Воробійов, С. Голов, І. Давидович, М. Данільюк, Г. Козаченко, О. Кузьмін, О. Мельник, Л. Нападовська, В. Панасюк, М. Пушкар, А. Турило, А. Череп, М. Чумаченко та інші.

Досвід функціонування підприємств багатьох розвинених країн Західної Європи та США засвідчує, що центральне місце в системі забезпечення високих результатів господарської діяльності належить питанню раціонального управління витратами. Саме цьому питанню приділяється значна увага як з боку менеджерів, так і власників підприємств. На підприємствах цих країн чітко сформована система менеджменту, метою якої є забезпечення ефективності здійснення виробничих процесів і виявлення та використання факторів впливу на оптимізацію пов'язаних з ними витрат і фінансових результатів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Управління витратами полягає у здійсненні впливу на їхній склад і рівень, то забезпечує високі темпи розширення економічної діяльності підприємства та досягнення запланованих фінансових результатів. До важливих завдань управління витратами можна віднести зменшення в структурі витрат частки постійних та непрямих витрат, забезпечення стабільності розподілу витрат та зменшення їх абсолютної величини. управління витратами важливе значення має низка концепцій. Витрати підприємства є складним об'єктом, на який впливають різноманітні зовнішні та внутрішні чинники.

Формування цілей статті полягає у дослідженні проблем державного регулювання управління витратами підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попередні наукові зондування теоретичних положень та практики ведення підприємницької діяльності виявили, що цілеспрямованість сучасної системи розвитку регулювання витратами пов'язана зі скороченням рівня витрат на одиницю продукції. Скорочення витрат на виготовлення продукції є критерієм, відносно якого оцінюється ефективність регулювання витратами в цілому та їх величини і рівня. Проте, в Україні усталена, так звана, традиційна модель регулювання витратами, котра, на жаль, не враховує достатньою мірою специфіку діяльності підприємницького сектору в конкурентному середовищі, в залежності від сфери діяльності. Адже, основи традиційної моделі базуються на наступних тезах:

- в бухгалтерському обліку формується справжня собівартість одиниці продукції;
- аналіз витрат за елементами і статтями калькуляції відбувається при побудові системи регулювання та управління ними.

Крім того, дослідники, формуючи теоретичні основи регулювання витратами, в якості головної функції, яка впливає на величину та рівень витрат, розглядають обсяг виробництва, що характеризує традиційну модель такого управління. Залежність поведінки витрат від впливу інших факторів практично не враховується.

Таким чином, дослідження характеру традиційної системи регулювання витратами забезпечило теоретичну базу для обґрунтування її вузько цільового положення – кореляції з процесом регулювання рівня витрат, що породжує обмеженість сприйняття економічної думкою сутнісного призначення системи регулювання витратами підприємницького сектору.

Взагалі Україна є не першою країною, перед якою постає питання необхідності реформування системи регулювання витратами. Багато держав світу тією чи іншою мірою пройшли цей шлях. У 70–80-х рр. ХХ ст. у країнах світу спостерігалась криза регулюючої функції держави. Проте, попередні наукові дослідження управлінських методологій надає змогу розкрити базові положення, відповідно до яких формуються традиційні методи регулювання витратами. До них належать:

- 1) порівняння з нормативними і цільовими показниками;
- 2) адекватний розподіл накладних витрат;
- 3) об'єктивне визначення собівартості продукції. [1]

Дана модель збереглася з часу існування планової економіки. Коли більшість етапів процесу регулювання витратами здійснювались поза підприємством. Наприклад, розробка планових завдань, нормування витрат ресурсів тощо було функцією держави. На самих же підприємствах акцент робився на реалізації облікових і контрольних функцій.

Однак, ринкові форми господарювання, змусили дослідників та практиків шукати нові шляхи для підвищення керованості витратами на рівні національного господарства. В результаті було напрацьовано чимало пропозицій з удосконалення системи регулювання витратами з точки зору, так званого, публічного менеджменту (управління).

Тут слід підкреслити, що менеджмент витрат не є управлінням витратами як такими, а представляє собою управління діяльністю, в результаті якої були здійснені витрати, що вимагає детермінації міри споживання ресурсів та робить вкрай необхідним володіння знаннями і досвідом в сфері інвестування, управління виробничими процесами, запасами, трудовими ресурсами, організації праці та іншими знаннями. Тому, сутнісне призначення системи управління витратами, на наше переконання, враховує цілеспрямованість господарської діяльності і полягає в максимізації віддачі використаного капіталу.

Система управління витратами з метою регулювання рівня результативних показників повинна враховувати наступні фактори:

- технологічні особливості господарювання,
- визначення причин виникнення витрат;
- відображення процесу нарошення витрат в процесі створення вартості.

Управління витратоутворюючими факторами розглядається як економічна передумова підвищення ділової активності і ефективності господарських процесів. Відповідно, уваги зі сторони держави потребує удосконалення системи регулювання витратами підприємницького сектору. Задіяння державного регулювання системою регулювання витратами призведе в підсумку до формування сучасної системи регулювання витратами, яка не просто прив'язана до стратегії економії на підприємстві, а призведе до постійного зростання валового внутрішнього продукту.

Роль держави можна виразити через можливість її участі в цьому процесі. Схематично способи участі держави зобразимо на рисунку 1.

Рис. 1. Способи участі держави при регулюванні витратами підприємницького сектору

Побудова даної схеми була обумовлена намаганням впровадити в процес виробництва будь-якого підприємства концепції «ощадливого виробництва». Функція держави полягає у виявленні основних важелів підвищення ефективності і подальшій концентрації зусиль саме в цих напрямках.

Проте тільки такими способами участі держави в управлінні витратами державне регулювання не вичерпується. Для цього слід детально вивчити завдання та основні напрямки цього багатоскладного і багаторівневого економічного механізму.

Завданнями державного регулювання витрат підприємницького сектору є його стабілізація і розвиток, забезпечення економічної безпеки підприємництва, поліпшення соціального забезпечення населення, підтримку економічного паритету між галузями економіки, зближення рівнів доходу працівників різних галузей та сфер, захист вітчизняних товаровиробників тощо.

Наші дослідження дозволили нам виявити основні збої, які спостерігаються в системі державного регулювання витратами підприємницького сектору, що знаходиться під впливом дестабілізуючих та екстремальних макроекономічних чинників. Більше уваги цій проблемі приділено в наступному питанні даної наукової роботи. Однак, слід відмітити, що найбільше занепокоєння у вчених і практиків викликає відсутність паритетного обміну інформацією щодо витрат між галузями економіки, наприклад між сільським господарством та промисловістю.

Спроба вирішити проблему диспаритету витрат через створення та реалізацію певного комплексу організаційно-правових механізмів, спрямованих на їх усунення, не принесли бажаного результату. Вважаємо, що система державного регулювання витратами підприємницького сектору повинна бути більш еластичною і сполучати в собі економічні підходи і заходи адміністративного впливу зі сторони держави.

Йдеться про те, що проблему, наприклад, цінового паритету варто вирішувати не через збільшення різного роду субсидій і дотацій з бюджетів всіх рівнів, а в окремих випадках через пряме втручання в економічні міжгалузеві взаємовідносини. Наприклад, встановлення жорстких тарифів на паливно-енергетичні ресурси природних монополій. Адже загальновідомо, що частка цих ресурсів складає 60–70% собівартості продукції.

В рамках побудови системи економічної безпеки держави, зважаючи на низький рівень заробітної плати населення, вважаємо за необхідне розвинути політику регулювання державою витрат, що в подальшому формують ціни на окремі види соціально важливої продукції, яка надасть змогу підприємницькому сектору здійснювати розширене відтворення в умовах системної кризи.

Тому, оптимізація потоку витрат на рівні держави, які «лягають» в основу створення вартості продукту, що в підсумку формує ВВП, потребує державного регулювання. Вирішення цієї проблеми припускає необхідність перегляду сучасної системи управління витратами зважаючи на сучасні методи реструктуризації бізнес-процесів, вироблених, перш за все, американською та японською практикою управління.

Реалізація державного регулювання розвитку підприємництва здійснюється з допомогою методів та інструментів. Правильне застосування методів регулювання дає можливість досягнути відповідних результатів. Під ними розуміємо способи впливу держави на поведінку суб'єктів підприємництва з метою створення та забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до визначених напрямів розвитку. Кожен метод знаходить своє застосування через сукупність відповідних інструментів, які є знаряддям для досягнення визначених цілей.

Система державного регулювання витратами підприємницького сектору України включає в себе дві

основні підсистеми: підсистему державної координації ринкового механізму (рис. 1) та підсистему державної підтримки підприємництва (рис. 2).

Рис. 2. Підсистема державної координації ринкового механізму в складі системи державного регулювання витратами підприємницького сектору України

Державне регулювання витратами підприємницького сектору є системною сукупністю взаємопов'язаних методів і засобів для здійснення заходів підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави в процесі цілеспрямованого впливу на формування витрат підприємницького сектору.

Економічні методи державного регулювання здійснюють опосередкований вплив на економічні інтереси суб'єктів підприємництва та зумовлюють їхню поведінку, при цьому не обмежують їх підприємницький вибір. Економічні методи регулювання підприємництва реалізуються за допомогою монетарних та фінансових інструментів. Вибір тих чи інших економічних інструментів залежить від ситуації в країні, розвиненості ринкових відносин та доктрини економічної політики.

На сучасному етапі господарювання монетарні інструменти регулювання з різною ефективністю використовують у всіх країнах і є найбільш відомими в історії регулювання ринкових відносин. Їх головна ціль – кількісна зміна пропозиції грошей в країні. Основними монетарними інструментами є: облікова ставка, норми обов'язкового резервування, валютні інтервенції, кредити репо, кредити овернайт, купівля іноземної валюти тощо.

У взаємозв'язку з монетарними інструментами регулювання використовуються фінансові інструменти, які визнані економічною наукою як дієві інструменти державного регулювання. До цих інструментів належать: податкові та бюджетні. Використання податків у системі державного регулювання ґрунтується на властивих їм функціях: фіскальній та регулюючій. Використання податкових інструментів має на меті досягнення бажаної чи зміну діючої поведінки платників податків, що дозволяє у довгостроковій перспективі досягти певних цілей соціально-економічного розвитку суспільства, а у короткостроковій – бажаної поведінки платників податків.

Регулюючий вплив податків проявляється шляхом застосування таких методів: підвищення чи зниження податкових ставок, їх диференціація для різних категорій платників податків, розширення чи звуження бази оподаткування, надання податкових пільг чи податкових кредитів тощо. Податковими інструментами є: податкові канікули, база оподаткування, вид та розмір податкових ставок, податкові пільги. Податковим кодексом України затверджено 18 загальнодержавних та 5 місцевих податків і зборів.

До бюджетних інструментів належать бюджетні витрати, бюджетні інвестиції, трансфери, бюджетний дефіцит. Дія цих інструментів визначається змінами у таких сферах як: збільшення державних витрат, збільшення сукупного попиту, збільшення рівня зайнятості населення; збільшення дохідної частини бюджету, яке відбувається за рахунок збільшення податкових надходжень тощо.

Державна політика сприяння підприємництва має формуватися на принципах забезпечення пріоритетності країни на міжнародних ринках, вирішення важливих соціальних проблем суспільства, зростання добробуту населення. Державна політика сприяння розвитку підприємництва проявляється у різноманітних формах підтримки [17, с.38]: фінансово-кредитна підтримка; організаційно-інформаційна підтримка; законодавчо-нормативна підтримка.

При застосуванні фінансово-кредитного механізму підтримки необхідно відмітити, що потрібно віддавати пріоритетне підприємствам виробничої сфери та представникам депресивних регіонів, безробітним та вимушеним переселенцям. Фінансово-кредитна підтримка передбачає стимулювання інвестиційної активності. При цьому необхідно забезпечити співвідношення інтересів держави та суб'єктів підприємництва.

Рис. 2. Підсистема державної підтримки підприємництва в складі системи державного регулювання витратами підприємницького сектору України

Водночас запропоновані методи непрямої і прямої підтримки підприємництва доцільно розглядати методи непрямої підтримки включають такі основні види державної підтримки підприємництва: пільгове оподаткування; надання пільгових кредитів; цільове субсидування; пільгове кредитування; страхування; лізинг; створення державних спеціалізованих фінансових установ для підтримки підприємництва; державні гарантії тощо.

Видом підтримки другої групи притаманний прямий характер. До основних видів прямої державної фінансової кредитної підтримки сприяння розвитку підприємницьких структур належать фінансування цільових програм, субсидії, дотації, компенсації, фінансування науково-дослідних робіт, фінансування підготовки кадрів, бюджетні кредити та ін. [10, с.222–224].

Висновки. Основою концепції системи управління витратами виступає розширення цільових установок за рахунок обліку цілеспрямованості господарської діяльності, споживчої цінності і нових знань, характерних для розвитку національної економіки з застосуванням або моделі «постфордизму», або японської системи управління, котра відображає гнучкий та раціональний механізм.

Прийняття правильних рішень, у тому числі й щодо управління витратами, можливе тільки тоді, коли існує глибоке розуміння процесів і явищ, стосовно яких приймається рішення. Кожен об'єкт, стосовно якого приймається управлінське рішення, потрібно розглядати комплексно, визначивши його особливості, а також мету, способи та засоби реалізації рішення.

Література

1. Кіп Віскузі В. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика / Кіп Віскузі В., Дж.М. Вернон., Дж.Е. Гарінгтон ; пер. з англ. – К. : Основи, 2004. – 1047 с.
2. Нікішина О.В. Концептуальні засади державного регулювання інтегрованого зернового ринку / О.В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 1 (21). – С. 64–72.
3. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій : монографія / В.Є. Воротін. – К. : УАДУ, 2002. – 392 с.
4. Мордвінов О.Г. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації : монографія / О.Г. Мордвінов. – К. : УАДУ, 2000. – 344 с.
5. Саніахметова Н. Поняття державного регулювання підприємництва / Н. Саніахметова // Українське комерційне право. – 2005. – № 6. – С. 10–17.
6. Гарагонич О. В. Теоретичні питання державного регулювання господарської діяльності / О. В. Гарагонич // Збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (10 лютого 2010 р.). – Луганськ, 2010. – С. 35–40.
7. Андріїв Н. М. Сутність державного регулювання в політиці сприяння підприємству країни / Н. М. Андріїв // 36. наук. праць Черкаськ. держ. технологічного ун-ту. Серія : “Економічні науки”. – Черкаси : ЧДТУ, 2013. – Вип. 35. Ч. II. – С. 137–146.
8. Ткачук О. М. Інвестиційне забезпечення розвитку малих підприємств / О. М. Ткачук // Фінанси України. – 2000. – № 7. – С. 89–93.
9. Колісник Г. М. Фінансово-економічні методи державної і недержавної підтримки розвитку підприємства та їх ефективність / Г. М. Колісник // Вісник Львівської державної фінансової академії : збірник наукових статей. Економічні науки. – Львів : Львівська державна фінансова академія, 2005. – Вип. 8. – С. 13–22.
10. Колісник Г. М. Види і форми державної підтримки розвитку малого підприємства в Україні / Г. М. Колісник // Науковий вісник : збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУУ, 2007. – Вип. 17.1. – С. 217–224.

Надійшла 03.10.2016; рецензент: к. е. н. Форкун І. В.